

In- och omvärldsanalys, Kultur

2014-08-14

Ann-Christin Rudström, Jessica Rök

Innehållsförteckning

1	Om omvärldsanalysen	3
2	Nuläge	3
2.1	Samhällsutveckling	3
2.2	Kulturpolitik i Sverige och Nacka	5
3	Trender	7
3.1	Mångfald i kulturen	7
3.2	Kultur som varumärke	7
3.3	Kulturens betydelse för god livsmiljö.....	7
3.4	Engagemang i lokalsamhället.....	8
3.5	Kulturens betydelse för tillväxt.....	8
4	Utmaningar och utvecklingsområden	9
4.1	Bredda synen på kultur	9
4.2	Stärk kulturens roll i stadsutvecklingsarbetet	10
4.3	Utveckla Nackas kulturella identitet	10
4.4	Samverkan	11
5	Referenser	12

I Om omvärldsanalysen

Samordnings- och utvecklingsenheten har fått i uppdraget att göra en in- och omvärldsanalys kopplat till kulturnämndens ansvarsområde. Rapporten ska fungera som underlag för kulturprocessens fortsatta arbete med att i hög omfattning bidra till Nackas utveckling.

Denna rapport är resultatet av en omvärldsspaning på faktorer som kan påverka kulturprocessen. Genom att analysera samhällsutvecklingen, identifiera trender och peka på utvecklingsområden utgör rapporten en av flera underlag för kulturprocessens fortsatta strategiarbete.

Det sammanställda materialet är en analys som bygger på intervjuer med nyckelpersoner i Nacka, genomgång politiska dokument, forskning och litteratur inom området samt intern och extern statistik.

2 Nuläge

2.1 Samhällsutveckling

Befolkningsutveckling

Under 2013 skedde den största befolkningstillväxten i Sverige sedan 1946. Stockholms län står för nästan 40 % av Sveriges befolkningsökning. Det beror dels på naturlig befolkningsökning dvs. att antalet födda har överstigit antalet döda. Det sker dessutom en ökad inflyttning från andra länder.

Nacka tillhör en av de kommuner som både växer mest i länet och i landet och har i dagsläget en befolkning på drygt 94 000 personer. Fram till 2030 förväntas kommunen bygga minst 14 000 nya bostäder, vilket kommer att öka Nackas befolkning ytterligare. Nacka, liksom övriga Sverige, går mot ett mer heterogent samhälle med ökad mångfald och en utveckling med fler äldre och fler barn.

Till följd av befolkningstillväxten ställs det höga krav på investeringar i infrastruktur och lokaler för skola, vård och omsorg. I den långsiktiga planeringen blir det också än viktigare att bevara och utveckla kulturmiljön. I kommunens översiktsplan framgår att medborgarna ska ha tillgång till mångsidig kulturverksamhet av hög kvalitet. Det ska också finnas en väl utbyggd infrastruktur för konst och kultur. Som underlag till översiktplanen finns Nackas kulturmiljöprogram.

Kulturvanestatistik

I dagsläget genomförs inte några fristående kulturvaneundersökningar i Sverige. Frågor om kulturvanor ingår ibland som delområden i andra undersökningar¹.

¹ SOM-undersökningen 2014, Statistik från statistiska centralbyrån

En viktig slutsats utifrån dessa undersökningar är att kulturvanor inte förändras särskilt snabbt över tid. Under den senaste 20-årsperioden framgår en svag trend i minskad andel som läst böcker, som besökt bibliotek eller gått på teater minst någon gång under det senaste året. Under samma period har andelen som gått på bio eller rock- och popkonserter ökat något. Det är främst unga personer mellan 15-29 år som tar del av kulturlivet. Utöver det är det fler kvinnor än män som är kulturaktiva. Personer med hög utbildningsnivå är mer kulturaktiva än personer med lägre utbildningsnivå och personer i storstadsregioner är mer kulturaktiva än i övriga delar av landet. De som deltar minst i kulturlivet är personer med funktionsnedsättning och personer med låg utbildningsnivå.

Enligt internationella undersökningar framgår att kulturaktiviteten har minskat i Europa mellan 2007-2013.² Sverige utmärker sig genom att ha ett högre kulturdeltagande än EU -ländernas genomsnitt. Men myndigheten för kulturanalys menar att kulturstatistiken måste utvecklas. I dagsläget är frågorna inte utformade för att svara mot specifika kulturpolitiska behov. Frågorna anses också vara dåligt anpassade till dagens unga och den pågående tekniska utvecklingen. Statistiken avser dessutom främst unga från 16-års ålder och täcker inte in yngre ungdomars och barns behov.

Det finns behov av ny statistik som innehåller information om vilken kultur som produceras och konsumeras och på vilket sätt det sker. Särskilt fokus bör ligga på barn och ungdomars kulturvanor. På europeisk nivå pågår redan arbete med att ta fram ett nytt europeiskt ramverk för kulturstatistik och för att skapa bättre jämförbarhet behöver svensk statistik tas fram i samverkan med andra länder.

Föreningsliv

Folkrörelsen har en lång tradition i Sverige, sedan 1900-talets början. Under den offentliga sektorns framväxt kommunaliserades flera uppgifter och föreningslivet fokuserade istället främst på kultur- och fritidsaktiviteter. Omfattningen av svenskt föreningsliv anses unikt i världen. I dagsläget brukar föreningsliv, idéburna organisationer, folkrörelser gå under benämningen civilsamhället. Civilsamhällets betydelse för samhällsutvecklingen blivit alltmer betydande och ett intresse för civilsamhället som en samhällsaktör växer fram. Sveriges kommuner och landsting arbetar för att vidareutveckla samverkan med civilsamhället. Även utbildningsdepartementet har fått i uppdrag att utreda hur det civila samhället kan stärkas, detta ska redovisas 2016.

Enligt undersökningar är det högt utbildade män i lägre medelåldern(30-44 år), som är mest aktiva i föreningslivet. Även yrkesarbetande och föräldrar med hemmavarande barn är ideellt aktiva i större utsträckning än andra.

² Eurobarometern 2014-09-17: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

Trots ett starkt engagemang för frågor som rör kultur så är personer under 30 år en grupp som är mindre aktiva i det traditionella föreningslivet. Formen för engagemanget tar sig uttryck i andra former än de organisationsstrukturer som föreningslivet bygger på. Nya organisationsformer växer fram. De kan likna traditionella ideella föreningar, men de kan också uppträda som nätverk eller sociala företag.

Globaliseringen och digitalisering

Vi lever i en allt mer globaliserad verklighet. Ett ökat flöde av människor och en mångfald av kulturer och olika språk öppnar nya dörrar för kulturellt intresse och efterfrågan av kultur blir både större och mer mångfasetterad. Tillgången på information dygnet runt ställer krav på både utbud och arenor för kulturverksamheter. Internet har blivit en viktig arena för kulturverksamhet. Genom internet är det enkelt att snabbt sprida idéer, influenser och innovationer över stora delar av världen. Internet kan även erbjuda nya sätt att ta del av kulturella upplevelser. Detta innebär att begreppet kultur vidgas och fler är med och formar innebörden. Digitaliseringen skapar möjlighet att tillgängliggöra kultur som tidigare enbart varit tillgänglig för vissa. Det kan handla om att ta del av en operaföreställning från ett annat land eller att göra ett museums samling digitalt tillgängligt.

Den virtuella och den fysiska världen blir allt mer överlappande och sammanbindande. Datorerna blir allt mer flyttbara och skillnaden mellan datorer och mobiltelefoner är på väg att upplösas. Idag är det möjligt att kommunicera virtuellt och fysiskt mer eller mindre samtidigt vilket ställer krav på utformningen av den fysiska miljön.

2.2 Kulturpolitik i Sverige och Nacka

Nationell kulturpolitik

I samband med 2009 års kulturproposition *Tid för kultur* antogs för första gången sedan 1974 ett nytt mål för kulturpolitiken. Enligt detta ska kulturen vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå detta mål ska kulturpolitiken:

- främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,
- främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,
- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,
- främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,
- särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Nu står Sverige inför ett regeringsskifte men fram till nu har allianspartierna velat prioritera barns och ungas rätt till kultur och deras läsförståelse. Viktiga frågor har också varit ett tillgängligt kulturarv, stöd till historiska museer samt statliga institutioner såsom Dramaten och Kungliga Operan. Alliansen har velat ge ekonomiskt stöd till kultur utan att öronmärka pengar, stödet ska främst gynna kultur som många vill ta del av.

I propositionen från 2009 identifieras några viktiga framtidsfrågor. Förutom barns och ungas rätt till kultur och frågan om kulturarvet lyfts frågor om kulturens roll i samhällsutvecklingen, nya tekniska möjligheter och utmaningar, bättre villkor för konstnärligt skapande och ökad mångfald och interkulturell samverkan inom kulturlivet.

Ökad mångfald och tillgänglighet inom kulturlivet är en förutsättning för att nå det kulturpolitiska målet att skapa möjlighet för alla att delta i kulturlivet. Detta innebär ökat fokus på att tillgängliggöra kulturlivet både ur ett fysiskt, kommunikativt, informativt och psykosocialt perspektiv. Kulturen ska också präglas av samma mångfald som vårt samhälle präglas av. På så sätt kan kultur bidra till ökad tolerans, nyfikenhet och i förlängningen integration.

Kulturpolitik i Nacka

Även i Nacka är det stort fokus på barn- och ungas rätt till kultur. Nackas kulturpolitiska programförklaring visar en ambition att låta kultur genomsyra alla processer i kommunen.

Enligt kulturnämndens reglemente är nämnden ansvarig för att på olika sätt ge stöd åt kulturverksamhet och bevaka att kommunen har tillgängliga lokaler för kulturverksamhet. Nämnden ska även förvalta och bevara kulturarvet och ansvara för den offentliga konsten och utsmyckningen. Nämnden ska vara remissinstans för frågor som rör fysisk planering.

En genomgång av kulturnämndens strategiska mål visar att de präglas av valfrihet vad gäller kulturutbud främst för barn men även för vuxna. Inom kommunens övergripande mål god livsmiljö och långsiktig hållbar utveckling lyfter nämnden att de vill levandegöra Nackas kulturhistoria och göra den offentliga konsten tillgänglig för Nackaborna.

Enligt årsredovisningen är Nackaborna missnöjda med bredden på kulturutbudet som erbjuds barn och unga. Verksamhetsresultatet visar också att de inte anser att den offentliga konsten är tillgänglig.

3 Trender

3.1 Mångfald i kulturen

I ett mer heterogent samhälle är det fler som är med och definierar kultur och kulturarv. Digitalisering och globaliseringen bidrar också till att sprida nya perspektiv på vad kultur och är. I takt med denna förändring breddas synen på vad som är kultur och för vem den är tillgänglig. Om kulturen ska vara tillgänglig för alla är det viktigt att den speglar det mångkulturella samhälle som är Sverige.

Närvaron av den förgångna kulturhistorien är viktiga inslag i vardagsmiljön. Det ger kunskap om områdets historia och en gestaltning av miljön. Lika viktigt är det också att det skapas nya årsringar från vår tid. Det ökade intresset för kulturarvet och den lokala närmiljön tillsammans med en mer heterogen befolkning kommer att bidra till att kulturarvet kommer att utvecklas och inte enbart bevaras.

3.2 Kultur som varumärke

Att använda kultur för att stärka sitt varumärke blir alltmer vanligt. Detta gäller privata företag men också regioner och kommuner. I takt med att insikten om att kulturella värden ökar attraktiviteten i en kommun eller i ett område används kulturen alltmer aktivt i marknadsföringssyfte. Det finns ett starkt samband mellan kultur, socialt kapital och tillväxt i lokalsamhället. Ett rikt kulturliv gör ett område attraktivt och gör att företag vill etablera sig och personer vill bo och besöka ett område. Detta är en viktigt förutsättning för en dygnet-runt-ekonomi.

En allt starkare koppling mellan näringslivet och kulturen utvecklas. Hittills har företags CSR-verksamhet³ främst kretsat kring miljö- och rättvisefrågor, men nu utvecklas arbetet till att bli alltmer lokalt förankrat. Ett exempel på detta kan vara att ett företag sponsrar ett kulturevenemang eller en kulturverksamhet på liknande sätt som företag kan sponsra idrottsevenemang eller klubbar. Kultur blir en intressant för företags identitet och profilering, i synnerhet om det skapar exponering för företaget. En starkare koppling mellan näringslivets och kulturlivet skapar också nya möjligheter för finansiering av kulturverksamhet.

3.3 Kulturens betydelse för god livsmiljö

Väl utvecklat kulturutbud och en spännande kulturmiljö blir en allt tydligare faktor för vad som anses vara en attraktiv och god livsmiljö. Forskningen visar att det inte bara är närheten till arbete, bostad och centrum som är avgörande för val av bostadsområde. Vid planering av befintliga eller nya bostadsområden blir det vanligare att områdets karaktäristiska kulturella inslag blir tongivande för hur området bör utformas. Inom samhällsplaneringen brukar det gå under

³ CSR är en förkortning av begreppet corporate social responsibility. CSR är idén att företag ska ta ansvar för hur de påverkar samhället ur ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt perspektiv

benämningen *cultural planning* och förknippas med att hitta områdets unika karaktär. Inom ramen för kommunens arbete med *Konsten att bygga stad* pågår arbete med att utveckla det kulturella perspektivet i stadsutvecklingen.

Ett område med öppenhet och tolerans för olika sorters människor och plats för nya möten är viktiga förutsättningar för ett rikt kulturutbyte. Även ett varierat kulturutbud i form av barer, caféer och shopping blir allt viktigare för val av boendemiljö. Ett ökat intresse för klimatfrågan förändrar också livsstilen avseende resvanor och konsumtion. Trenden visar också att intresset för ett område ökar om det finns möjlighet till närodlat och ett klimatsmart boende.

3.4 Engagemang i lokalsamhället

I en globaliserad och digitaliserad värld ökar också behovet av fysiska möten och känsla av samhörighet. Kulturen har en viktig roll i identitetsskapande och det blir allt viktigare att hitta sin identitet i närmiljön. Engagemanget för lokalsamhället ökar och engagemanget uttrycker också vikten av att själv kunna forma sin närmiljö. Engagemanget i lokalsamhället är ett sätt att bygga socialt kapital. Det är vanligt att skilja på sammanbindande och överbryggande socialt kapital. Sammanbindande socialt kapital binder människor med samma värderingar eller intressen samman. Det sammanbindande kapitalet riskerar att öka social exkludering och misstro mellan människor. Genom att skapa inkluderande miljöer där sammanhållning uppmuntras ökar det överbryggande sociala kapitalet. Båda typerna av socialt kapital behövs, men det är viktigt att det finns en balans mellan de båda.

3.5 Kulturens betydelse för tillväxt

Ett rikt kulturliv och vacker miljö skapar attraktionskraft hos ett område och attraherar kreativa människor. Andelen kreativa människor i ett område samt hög tolerans inom ett område har också nära samband med tillväxt.

Den kulturella kreativa sektorn och besöksnäringen kommer att utvecklas och fortsätta att bidra till innovativ näringslivsutveckling. Kreativa näringar och besöksnäringen har förutom stor inverkan på den lokala ekonomin också stor betydelse för en Orts varumärke och attraktivitet.

Kreativa näringar

Kreativa näringar är den bransch som växer snabbast i Europa och den växer även starkt i Sverige. Nackas uttrycker i översiktsplanen att Nacka vill skapa förutsättningar för kreativa näringar och uppmärksammar dess betydelse för ekonomin. Kulturnämnden avsätter 4 kr per capita till Innovativ kultur som ett sätt att främja kreativa näringar.

Kreativa näringar är ett område som spänner över flera sektorer – kultur, kulturarv, medier, näringsliv och turism. Digitaliseringen är viktig för kreativa näringar eftersom det ofta verkar i globala sammanhang och kopplar samman branscher på nya sätt.

Besöksnäringen

Besöksnäringen är en del av kreativa näringar och kultur är en viktig del av besöksnäringen. Ett brett utbud av olika aktiviteter tillsammans med vackra fysiska miljöer skapar en stad som många vill besöka men också leva och bo i. Detta drar till sig nya företag och idéer och skapar en kreativ miljö smed socialt kapital som ytterligare bidrar till attraktiviteten.

4 Utmaningar och utvecklingsområden

4.1 Bredda synen på kultur

En viktig utmaning är att förstå kulturens roll i samhällsbyggnaden. Samhällsutvecklingen med digitalisering, globalisering, en ökad mångfald bland befolkningen skapar nya perspektiv på kultur och kulturarv. Kommuner och regioner behöver bredda synen på vad som är kultur och vad som kommer att betraktas som kulturarv i framtiden. Kulturen måste också spegla det mångkulturella och komplexa samhälle vi lever i för att bli intressant. Som offentlig finansär behöver kommuner också utveckla förmågan att känna igen det nya civilsamhället som växer fram och förstå kulturens roll för sammanbindande och överbyggande socialt kapital.

Kreativa näringar och besöksnäringen är en viktig del av kulturen inte enbart ur ett ekonomiskt perspektiv utan också för att kreativitet skapar trivsel och spännande miljöer. Därför är det viktigt att bättre känna igen, stödja och utveckla dessa näringar. Konsekvensen av detta blir en tydligare länk mellan kultur- och näringslivspolitik och kultur- och fritid/naturreservatspolitik. Bra samarbete är en viktig förutsättning för att skapa tillgång till ett brett spektra av kulturupplevelser i framtiden.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka

- Kulturen som samhällsbyggsten:
 - Vem eller vilka ska kulturnämnden stödja och varför?
 - Hur kan kulturnämnden ytterligare bidra till öppenhet och mångfald?
 - Utveckla samarbetet med andra processer. Näringsliv, Fritid, Plan, utbildning
- Hur säkerställer vi att kulturverksamheternas utbud och innehåll matcha efterfrågan?
- Hur skapar Nacka förutsättningar för andra kulturverksamheter och kulturaktörer att utvecklas?
- Hur synliggör och kommunicerar Nacka vad som är kultur?
- Hur skapar vi ett gynnsamt klimat för kreativa näringar i Nacka?
 - Hur utvecklar vi besöksnäringen i Nacka?
- ...

4.2 Stärk kulturens roll i stadsutvecklingsarbetet.

Kulturen är viktigt i arbetet med att bygga stad och utveckla våra lokala centra. Kultur kan vara offentlig utsmyckning och vackra fysiska miljöer, men det kan också vara ett lokalt engagemang och ett rikt kulturliv. För att skapa förutsättningar för detta behövs tillgång till kreativa mötesplatser, lokaler och blandade upplåtelseformer. En infrastruktur för kultur skapar möjligheter för konstnärer och kreativa verksamheter att etablera sig och utvecklas och människor att trivas. I områden med många hyresrätter finns möjligheter att förstärka den lokala aktivitet som finns och utveckla kulturlivet. Det ökar också attraktionskraften i dessa områden.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka:

- Hur skapar Nacka kreativa mötesplatser där både fysiska och virtuella möten kan ske?
- Vilka kulturella värden är viktiga när man bygger stad och utvecklar lokala centra?
- Vad är kulturnämndens roll i stadsutvecklingsarbetet?
- Hur kan kulturen bidra till en nära och nyskapande stad?
- Ta höjd för tillräcklig lokalförsörjning för kulturverksamhet i stadsbyggandet.
- Finns det anledning att stärka eller stimulera kulturella kluster?
- ...

4.3 Utveckla Nackas kulturella identitet

Kultur är identitetsskapande för individer och grupper, men också för orter, områden, kommuner och företag. Det blir allt viktigare att finna identitet i sin närmiljö. En utmaning är att utnyttja kulturens förmåga att skapa identitet för en plats och de som bor, lever och besöker platsen. Genom att utnyttja kulturen för att skapa identitet kan ett områdes attraktivitet, sociala kapital och tillväxt öka. Ett exempel på identitetsskapande kulturaktivitet är intresset för stadsodling i Stockholms innerstad. Ett annat exempel är grafitti som utsmyckning av det offentliga rummet. En viktig förutsättning är att kommunen agerar möjliggörare och för en kontinuerlig och konstruktiv medborgardialog.

Närheten till storstaden ger nackabor tillgång till ett stort utbud i form av t.ex. teater, musik och muséeverksamhet. Nacka kan hitta en egen profil för att kunna konkurrera med och komplettera Stockholms utbud. Nacka har tillgångar genom det industriella kulturarv, närhet till skog och hav som skapar spännande miljöer som kan användas för att tydligare profilera Nacka.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka:

- Hur ser Nackas kulturella identitet ut?
- Hur kan kulturen stärka Nackas varumärke?
- Hur kan medborgardialogen utvecklas utifrån ett kulturellt perspektiv?
 - Hur säkerställer vi att vi stödjer aktivitet som är efterfrågad?
- Hur kan kulturen bidra till ett tolerant och inkluderande samhälle?

- ...

4.4 Samverkan

Nacka är en del av den regionala kärnan i Stockholmsregionen och kulturlivet rör sig fritt över kommungränserna. Därför är det viktigt för Nacka att hitta samverkanparter över gränserna. En gemensam utveckling av besöksnäringen gynnar hela regionen. Men Nacka konkurrerar också med Stockholm i kulturutbudet. Nya former för samverkan mellan aktörer i Nackasamhället blir viktigt för att stärka Nackas profil i kultursammanhang. Då är medborgardialog, kunskapen om vad som formar det nya civilsamhället och samverkan över olika politiska områden viktigt.

Kulturlivet kan inte och ska inte enbart leva på offentlig finansiering. Men om ett rikt kulturliv är en del av en kommuns varumärke och lokala ekonomi ligger det också i en kommuns intresse att bidra till en starkare koppling mellan näringsliv och kulturliv.

Möjliga utvecklingsområden för Nacka:

- Vilka är viktiga intressenter i arbetet med kulturlivets utveckling i Nacka?
 - Hur kan dialogen och samarbetet utvecklas?
 - Vilken roll har kommunen i Nackas utveckling?
- Hur samverkar kulturnämnden med näringslivet?
- Hur följer Nacka utvecklingen hos andra aktörer inom kulturområdet?
- Hur kan Nacka vara möjliggörare för alternativa finansieringsformer för kultur?
- ...

5 Referenser

- Nacka kommuns hemsida www.Nacka.se
- Lokala hemsidor för de partier som sitter i Nacka kommunfullmäktige
- Regeringens hemsida www.regeringen.se
 - Kulturpolitiska propositionen från 2009: *Tid för kultur*
 - Framtidskommissionens underlagsrapport: *Är framtiden kulturens re-renässans*
- Kulturrådets hemsida www.kulturradet.se
- Hemsida för Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor www.mucof.se
- Sveriges kommuner och landstings hemsida www.skl.se
- Som-institutets (SOM står för Samhälle Opinion Medier) hemsida www.som.gu.se
- Statistiska centralbyråns hemsida www.scb.se
-

Öppenhet och mångfald

*Vi har förtroende och respekt för människors kunskap
och egna förmåga - samt för deras vilja att ta ansvar*

